

Sociální zabezpečení

7. Sociální pojištění – důchodové pojištění – ostatní typy důchodů

FSS MU – Katedra sociální politiky a sociální práce

Předčasný starobní důchod

❖ smyslem je zejména řešit sociální situaci občanů, kteří v krátké době před dosažením důchodového věku ztratili zaměstnání

❖ podmínkou je získání potřebné (minimální) doby pojištění, a to v rozsahu potřebném pro nárok na obecný starobní důchod; **základní výměra zůstává stejná jako u starobního, krátí se procentní výměra**

❖ pojištěnci je důchod přiznán, pokud mu do dosažení důchodového věku ode dne, od něhož se předčasný starobní důchod přiznává:

- **chybí nejvýše 3 roky**
- **potřebná doba pojištění se zvyšuje od 1.10.2024 z 35 let na 40 let**
- **pokud je důchodový věk pojištěnce vyšší jak 63 let, vznikne mu nárok na předčasný starobní důchod, pokud dosáhnul alespoň věku 60 let a chybí mu do dosažení důchodového věku nejvýše 5 roků**

❖ PŘ.: je-li důchodový věk nižší než 63 let, může být předčasný starobní důchod přiznán nejvýše o 3 roky dříve před dosažením důchodového věku. Je-li důchodový věk alespoň 63 let, může být předčasný starobní důchod přiznán až o 5 let dříve, ale ne dříve než od dosažení 60 let věku." Pokud je tedy důchodový věk občana např. 63 let a 8 měsíců, může jít do důchodu dříve nejvýše o 3 roky a 8 měsíců dříve; občan s důchodovým věkem 64 let a 2 měsíce může jít do důchodu dříve nejvýše o 4 roky a 2 měsíce atd. Teprve lidé, jejichž důchodový věk je 65 let, budou moci mít předčasný starobní důchod přiznaný o celých 5 let dříve před dosažením důchodového věku.

Krácení předčasného důchodu

- ❖ krácení u předčasného důchodu se provádí za **každých započatých 90 kalendářních dní**, o které se odejde dříve do předčasného důchodu před dosažením řádného důchodového věku: **za každých 90 dní před řádným důchodovým věkem se důchod bude snižovat o 1,5 % výpočtového základu**
- ❖ při příliš brzkém odchodu do [předčasného důchodu](#) je krácení až 25 % oproti situaci, kdyby žadatel o předčasný důchod pracoval až do dosažení řádného důchodového věku.
- ❖ přiznání předčasného důchodu vylučuje nárok na řádný starobní důchod; **krácení je trvalé!!!**

příklad:

Muž nar. 1. 12. 1958 – jeho důchodový věk je 63 let a 10 měsíců, dosáhne ho tedy 1. 10. 2022. K 17. 10. 2019 – o bezmála tři roky dříve – odejde do předčasného starobního důchodu (tj. přesně o 1 080 dnů před dosažením důchodového věku, tedy 12 devadesátidenních úseků). K tomuto datu získal celkem 42 let pojištění, za každý rok pojištění činí sazba procentní výměry důchodu 1,5 % výpočtového základu, tj. 63 % ($42 \times 1,5\%$). Jeho výpočtový základ je 16 000 Kč. Za 1 080 dnů „předčasnosti“ se sazba procentní výměry důchodu snižuje o 18 % výpočtového základu ($4 \times 1,5\% + 4 \times 1,5\% + 4 \times 1,5\% = 18\%$). Po snížení o 18 % činí sazba procentní výměry 45 %. Procentní výměra důchodu tedy činí 7 776 Kč (48,6 % ze 16 000 Kč). Základní výměra v roce 2019, stejná pro všechny důchody, je 3 270 Kč. Výše předčasného starobního důchodu bude tedy celkem 11 046 Kč (7 776 a 4400).

POZOR: přesně o 3 roky (tj. o 1096 dní) dříve, bylo by krácení větší – činilo by 19,5 % za 13 započatých 90 denních úseků.

❖ pokud poživatel starobního důchodu přiznaného před dosažením důchodového vykonává výdělečnou činnost nebo je mu poskytována podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, výplata tohoto důchodu mu až do dosažení důchodového věku nenáleží.

- ❖ předčasný starobní důchod nelze přiznat zpětně
- ❖ důchod může být přiznán nejdříve ode dne podání žádosti o tento důchod
- ❖ rovněž v případě předčasného starobního důchodu se postupně prodlužuje délka potřebné doby pojištění pro nárok na tento důchod, a to obdobně jako v případě řádného starobního důchodu (cílově po roce 2018 na 35 let – včetně náhradních dob, respektive 30 let – bez náhradních dob)
- ❖ přiznání předčasného důchodu vylučuje nárok na řádný starobní důchod; **krácení je trvalé!!!**
- ❖ při výkonu výdělečné činnosti nebo při pobírání podpory v nezaměstnanosti nebo podpory při rekvalifikaci výplata předčasného starobního důchodu do dosažení důchodového věku nenáleží; po skončení této výdělečné činnosti se předčasný starobní důchod přepočítává tak, že doba této výdělečné činnosti se přičte k době pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod a o dobu výdělečné činnosti se zkracuje celková doba, za kterou se snižovala výše procentní výměry ► omezuje možnost případného přivýdělku
- ❖ **za jakých podmínek si lze při předčasném starobním důchodu přivydělat**
- ❖ je ale možné si přivydělat ► takové činnosti, které nepodléhají odvodům na sociální/důchodové pojištění:
 - tzv. zaměstnání malého rozsahu, kde příjem nedosahuje 4 500 Kč (DPČ) měsíčně,
 - činnost vykonávaná na základě dohody o provedení práce, pokud výše započitatelného příjmu v měsíci nepřesahuje částku 11 500 Kč (DPP). Omezení v možnostech přivýdělku platí jen do dosažení důchodového věku. Od jeho dosažení se na příjemce předčasného důchodu vztahují stejná pravidla jako na řádného důchodce. To znamená, že může vykonávat výdělečnou činnost zakládající účast na pojištění, tj. podnikat či pracovat, a to v pracovním poměru uzavřeném na dobu určitou i neurčitou.

❖ výši důchodu ovlivňují především dvě skutečnosti: **délka účasti na důchodovém pojištění a výše výdělků dosažených v rozhodném období**

❖ skládá se ze dvou složek:

- **základní výměra** - je stanovena procentní sazbou z průměrné mzdy - 10 % průměrné mzdy (po příslušném zaokrouhlení), v roce 2025 činí **4660 Kč**
- **procentní výměra** - za každý celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu; výše procentní výměry důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně

❖ **minimální výše starobního důchodu:**

- minimální výše procentní výměry důchodu činí podle zákona o důchodovém pojištění **770 Kč**; k procentní výměře důchodu náleží ještě základní výměra, která je stejná pro všechny důchody a **v roce 2025 činí 4660 Kč**; **minimální měsíční výše důchodu přiznaného v roce 2024 tedy činí celkem 5 430 trvale kráceného starobního důchodu (§ 36 zákona o důchodovém pojištění)**

❖ výše procentní výměry důchodu se stanoví tak, že tato výše se snižuje za každých i započatých 90 dnů chybějících ode dne jeho přiznání do dosažení důchodového věku o:

- 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 kalendářních dnů
- 1,2 % výpočtového základu za období od 361. do 720. kalendářního dne
- 1,5 % výpočtového základu za období od 721. dne

- ❖ v období prvních 360 kalendářních dnů činí toto snížení **0,9 %** výpočtového základu, tj. při odchodu o 360 dnů dříve 3,6 % výpočtového základu (4krát započteno 90 kalendářních dnů se sazbou 0,9 %),
- ❖ v období od 361. do 720. kalendářního dne činí toto snížení **1,2 %** výpočtového základu, tj. při odchodu o 450 dnů dříve se výše procentní výměry sníží o 4,8 % (4krát započteno 90 kalendářních dnů se sazbou 0,9 % + 1krát započteno 90 kalendářních dnů se sazbou 1,2 %),
- ❖ v období od 721. kalendářního dne **1,5 %** výpočtového základu, tj. při odchodu o 990 dnů dříve činí toto snížení 12,9 % výpočtového základu (4krát započteno 90 kalendářních dnů se sazbou 0,9 % + 4krát započteno 90 kalendářních dnů se sazbou 1,2 % + 3krát započteno 90 kalendářních dnů se sazbou 1,5 %).
- ❖ výše procentní výměry důchodu po tomto snížení však nesmí být nižší než 770 Kč. Jde o minimální výši procentní výměry důchodu, která je stanovena zákonem o důchodovém pojištění.

Předdůchod

- ❖ lze odejít do důchodu až o 5 let před tím, než je nárok na řádný starobní důchod (podmínkou je ale věk odchodu do důchodu u stejně starého muže – platí i pro ženy)
- ❖ čerpá se z vlastního účtu na vlastním doplňkovém penzijním spoření (dříve penzijním připojištění); je nutno spořit nejméně 5 let před rozhodnutím odejít do předdůchodu
- ❖ výhoda předdůchodu ► pokud se splní podmínky výplaty předdůchodu, stát platí zdravotní pojištění
- ❖ řádný důchod se po odchodu do důchodu nekrátí tak, jako při předčasném důchodu
- ❖ stát hradí zdravotní pojištění
- ❖ doba pobírání předdůchodu není dobou pojištění ani náhradní dobou pojištění; pobírání předdůchodu je hodnoceno jako vyloučená doba (nemá negativní dopad na vyměřovací základ)
- ❖ před odchodem do předdůchodu je nutné mít na účtu doplňkového penzijního spoření finance na celou dobu čerpání předdůchodu ► **na každý měsíc v předdůchodu je nutno mít minimálně 30% průměrné mzdy předchozího roku - průměrná mzda 2025 = 49000 Kč ► měsíční částka musí tedy pokrýt minimálně 14.700 Kč**
- ❖ abychom mohli začít čerpat předdůchod, musíme být minimálně 5 let účastni na penzijním připojištění či doplňkovém penzijním spoření
- ❖ předdůchod lze čerpat **minimálně dva roky a maximálně pět let**; s předdůchodem lze skončit podle uvážení, nejdříve však tři roky před tím, než se dosáhne důchodový věk - tedy v momentě, kdy je nárok na předčasný důchod; předčasný důchod je ale trvale krácený, takže pokud je nasporeno dost peněz, je výhodnější pobírat předdůchod až do řádného starobního důchodu

Odložený důchod

- ❖ výkon výdělečné činnosti (např. jako zaměstnanec nebo OSVČ) po dosažení důchodového věku pojištěnce, který v této době nepobíral starobní důchod; za výkon výdělečné činnosti pro účely přesluhování se považuje pouze taková činnost, která zakládá účast na důchodovém pojištění; do této doby se přitom nezahrnují dny pracovního volna bez náhrady příjmu či neomluvené nepřítomnosti v práci a dále např. doba dočasné pracovní neschopnosti
- ❖ výše procentní výměry starobního důchodu se zvyšuje po vzniku nároku na tento důchod pojištěnci, který vykonával výdělečnou činnost a nepobíral přitom starobní důchod ani invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně; za každých 90 kalendářních dnů této výdělečné činnosti náleží zvýšení o 1,5 % výpočtového základu
- ❖ zvyšování procentní výměry starobního důchodu je možné rovněž za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na tento důchod při jeho souběžném pobírání v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů
- ❖ nárok na zvýšení procentní výměry starobního důchodu má pojištěnec v tomto případě vždy po 2 letech, pokud výdělečná činnost trvala nepřetržitě po tuto dobu, nebo po skončení výdělečné činnosti;
- ❖ při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši náleží zvýšení procentní výměry o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů

➤ **výše odloženého důchodu – tzv. přesluhování**

- ❖ výkon výdělečné činnosti (např. jako zaměstnanec nebo OSVČ) po dosažení důchodového věku pojištěnce, který v této době nepobíral starobní důchod; za výkon výdělečné činnosti pro účely přesluhování se považuje pouze taková činnost, která zakládá účast na důchodovém pojištění; do této doby se přitom nezahrnují dny pracovního volna bez náhrady příjmu či neomluvené nepřítomnosti v práci a dále např. doba dočasné pracovní neschopnosti
- ❖ výše procentní výměry starobního důchodu se zvyšuje po vzniku nároku na tento důchod pojištěnci, který vykonával výdělečnou činnost a nepobíral přitom starobní důchod ani invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně; za každých 90 kalendářních dnů této výdělečné činnosti náleží zvýšení o 1,5 % výpočtového základu
- ❖ zvyšování procentní výměry starobního důchodu je možné rovněž za dobu výdělečné činnosti vykonávané po vzniku nároku na tento důchod při jeho souběžném pobírání v plné výši, a to o 0,4 % výpočtového základu za každých 360 kalendářních dnů
- ❖ nárok na zvýšení procentní výměry starobního důchodu má pojištěnec v tomto případě vždy po 2 letech, pokud výdělečná činnost trvala nepřetržitě po tuto dobu, nebo po skončení výdělečné činnosti;
- ❖ při pobírání tohoto důchodu v poloviční výši náleží zvýšení procentní výměry o 1,5 % výpočtového základu za každých 180 kalendářních dnů;

Invalidní důchod

➤ vývoj v invalidních důchodech

❖ od 1. 1. 2010 již mezi druhy důchodů uvedené v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, nepatří plný invalidní důchod a částečný invalidní důchod. Namísto těchto dvou dávek je zavedena dávka pouze jedna, a to invalidní důchod. V závislosti na zjištěném stupni invalidity se invalidní důchod rozlišuje na invalidní důchod pro invaliditu prvního stupně, na invalidní důchod pro invaliditu druhého stupně a na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Rozdíl mezi jednotlivými stupni invalidity spočívá v míře poklesu pracovní schopnosti pojištěnce.

➤ podmínky nároku na invalidní důchod

❖ pojištěnec má nárok na invalidní důchod, jestliže nedosáhl věku 65 let a stal se:

- invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na řádný starobní důchod, popřípadě, byl-li přiznán předčasný trvale krácený starobní důchod, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo
- invalidním následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání (potřebná doba pojištění se nevyžaduje)

❖ pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %

❖ jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla

- **nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu prvního stupně,**
- **nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu druhého stupně,**
- **nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu třetího stupně.**

➤doba pojištění

❖potřebná doba pojištění se zjišťuje z období před vznikem invalidity

do 20 let méně než jeden rok,

od 20 let do 22 let jeden rok,

od 22 let do 24 let dva roky,

od 24 let do 26 let tři roky,

od 26 let do 28 let čtyři roky a

nad 28 let pět roků.

❖jde-li o pojištěnce ve věku nad 28 let, pak 5 let z posledních 10 let před vznikem invalidity

❖v případě pojištěnce staršího 38 let se podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje rovněž za splněnou, byla-li tato doba získána v období posledních 20 let před vznikem invalidity; potřebná doba pojištění činí přitom 10 roků

Př. 1: Muž narozený 1. 1. 1980 byl k 10. 3. 2013 uznán invalidním. Vzhledem k tomu, že ke dni vzniku invalidity bylo žadateli o důchod 33 let, bude se potřebná doba pojištění zjišťovat z posledních 10 let před vznikem invalidity – rozhodné období je od 10. 3. 2003 do 9. 3. 2013. V této době musel žadatel získat alespoň 5 let (1825 dní) pojištění, jinak mu nárok na přiznání invalidního důchodu nevznikne.

Př. 2: Muž narozený 1. 1. 1970 byl k 1. 5. 2013 uznán invalidním. V době vzniku invalidity mu bylo 43 let. V rozhodném období od 1. 5. 2003 do 30. 4. 2013 získal pouze 4 roky a 227 dní pojištění – podmínku 5 let pojištění z posledních 10 let nesplnil. Vzhledem k tomu, že už mu bylo 38 let, bude se zjišťovat také splnění podmínky získání 10 let pojištění z posledních 20 let před vznikem invalidity. V rozhodném období od 1. 5. 1993 do 30. 4. 2013 žadatel o důchod získal 11 let a 357 dní pojištění a nárok na přiznání invalidního důchodu mu tedy vznikl.

➤ **výše invalidního důchodu**

❖ výše základní výměry invalidního důchodu činí **4400** Kč měsíčně

❖ výše procentní výměry invalidního důchodu činí za každý celý rok pojištění

▪ **0,5 % výpočtového základu u 1. stupně ID,**

▪ **0,75 % výpočtového základu u 2. stupně ID,**

▪ **1,5 % výpočtového základu u 3. stupně ID**

❖ nejnižší procentní výměra invalidního důchodu je stanovena ve výši **770 Kč** měsíčně bez ohledu na stupeň invalidity

❖ invalidní důchod se (stejně jako ostatní druhy důchodů) skládá ze základní a procentní výměry. Procentní výměra invalidního důchodu je individuální a závisí na délce doby pojištění, příjmech dosahovaných před vznikem invalidity a na uznaném stupni invalidity. Do doby pojištění pro nárok i výši invalidního důchodu se započítávají rovněž tzv. náhradní doby pojištění, jako např. doba péče o dítě do 4 let věku nebo doba evidence na úřadu práce.

❖ **při změně stupně invalidity** se stanoví výše invalidního důchodu, a to ode dne, od něhož došlo ke změně stupně invalidity. Mění se přitom pouze výše procentní výměry invalidního důchodu, a to tak, že se procentní výměra ve výši, v jaké náležela ke dni předcházejícímu dni změny stupně invalidity, vynásobí příslušným koeficientem. Koeficient činí při změně:

- z prvního stupně na druhý 1,5
 - z prvního stupně na třetí 3
 - z druhého stupně na třetí 2
- z třetího stupně na druhý 0,5
- z třetího stupně na první 0,3333
- z druhého stupně na první 0,6666

➤Dopočtená doba

❖dopočtenou dobou je doba od vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku – započítává se do dob pojištění.

❖v závislosti na datu vzniku nároku na invalidní důchod a na délce doby českého pojištění získané v období od 18. roku věku pojištěnce do vzniku nároku na invalidní důchod se dopočtená doba započte buď **plně nebo ve sníženém rozsahu**.

❖dopočtená doba v praxi znamená, že se při výpočtu invalidního důchodu zohledňuje nejen doba pojištění získaná do vzniku invalidity, ale i doba od vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku. Zjednodušeně řečeno doba, kterou by hypoteticky mohl člověk získat, pokud by se nestal invalidním.

❖pro účely zjištění dopočtené doby se pro muže i ženy určuje důchodový věk jednotně - považuje se za něj **důchodový věk stanovený pro ženy stejného data narození, které nevychovaly žádné dítě**. V úvahu se tedy nebere skutečný důchodový věk žadatele. Zákon o důchodovém pojištění umožňuje dopočtenou dobu započítat v plném rozsahu při splnění určitých podmínek, jde především o získání doby z českého důchodového pojištění.

❖plný zápočet dopočtené doby

❖vznikl-li **nárok na invalidní důchod před 18. rokem věku**, resp. před 19. rokem věku, nebo je - li období **od dosažení 18 let věku do vzniku nároku na invalidní důchod plně kryto dobou českého pojištění**, nebo

❖vznikla-li invalidita **následkem pracovního úrazu nebo nemoci z povolání**

❖vznikla-li invalidita v období **ode dne dosažení 18 let věku do dne předcházejícího dni dosažení 28 let věku** a **doba od dosažení 18 let věku, která není kryta dobou českého pojištění, je kratší 1 roku**, nebo

❖vznikla-li invalidita v období **ode dne dosažení 28 let věku do dne předcházejícího dni dosažení 40 let věku** a **doba od dosažení 18 let věku, která není kryta dobou českého pojištění je kratší 2 let**, nebo

❖vznikla-li invalidita **ode dne dosažení 40 let věku a později** a **doba, která není kryta dobou českého pojištění, je kratší 3 let**.

❖dopočtená doba se nehodnotí vůbec

❖invalidita vznikla následkem úmyslného poškození zdraví, které si pojištěnec způsobil nebo nechal způsobit

❖poškození zdraví pojištěnce vzniklo jako následek jeho úmyslného trestného činu.

Příklad 1

narozen 15. 6. 1976 - od **1. 9. 2014 nárok na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně**

❖ celou dobu od dosažení věku 18 let do vzniku nároku na invalidní důchod od 15. 6. 1994 do 31. 8. 2014) má pokrytou pojištěním (pracoval) = 7.383 dní

❖ důchodového věku pro nárok na starobní důchod (65 roků) dosáhne 15. 6. 2041

❖ dopočtená doba, tedy doba od vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku, tj. od 1. 9. 2014 do 14. 6. 2041 se rovněž započítává v plném rozsahu (činí cca 9925 dní)

❖ s dopočtenou dobou činí celková doba pojištění 17 308 (7383+9925) dní, tj. 47 roků a 153 dní

❖ výše procentní výměry, jedná-li se o invaliditu třetího stupně, činí 1,5 % výpočtového základu (měsíčně) za každý celý rok pojištění, tudíž 70,5 % (47 x 1,5).

❖ byl zjištěn osobní vyměřovací základ (dále OVZ) pojištěnce ve výši Kč 25 000

❖ po redukci OVZ podle pravidel platných pro důchody byl stanoven výpočtový základ Kč 14 947

❖ z tohoto výpočtového základu činí procentní výměra invalidního důchodu 10 537 (70,5 % z 14 947)

❖ celková výše důchodu tedy činí **12 877 Kč** (procentní výměra 10 537 Kč + základní výměra 2340 Kč v roce 2014)

❖ V případě, že by tentýž pojištěnec měl v období od dosažení věku 18 let do vzniku invalidity, tedy od 15. 6. 1994 do 31. 8. 2014 (7 383 dní) pokrytou pojištěním pouze dobu 10 let (3 650 dní), krátí se mu dopočtená doba (9925 dní) poměrem získané doby pojištění (3 650 dní) k celkové době mezi dosažením věku 18 let a vznikem nároku na invalidní důchod (7 383 dní)

Výpočet:

❖ $9925 \times (3\,650 : 7\,383) = 4906$ dní, tj. 13 roků a 161 dní.

❖ s dopočtenou dobou činí celková doba pojištění 8 556 dní (3650 + 4906), tj. 23 roků a 161 dní

❖ z výpočtového základu Kč 14 947 činí procentní výměra invalidního důchodu 34,5 % (1,5 x 23), tedy 5 157 Kč

❖ celková výše důchodu tedy činí Kč **9 057 Kč** (procentní výměra Kč 5 157 + základní výměra Kč 2340 Kč v roce 2014)

❖ **krácení dopočtené doby**

- ❖ Nejsou-li splněny podmínky pro zápočet dopočtené doby v plném rozsahu, krátí se dopočtená doba v poměru délky dob pojištění získaných v českém pojištění v období od 18 let věku do vzniku nároku na invalidní důchod k době, která uplynula od dosažení 18 let věku do dne vzniku nároku na invalidní důchod.
- ❖ Zkrácený zápočet se stanoví:
 - dopočtená doba $\times$ (doba českého pojištění od 18. roku věku do vzniku nároku na důchod / celkový počet dnů mezi 18. rokem věku a vznikem nároku na důchod)
 - po zkrácení se počet dnů dopočtené doby zaokrouhluje na celé dny směrem nahoru.
- ❖ Za dobu pojištění (tj. nikoliv náhradní dobu pojištění) se pro tento účel považuje též doba studia na střední nebo vysoké škole v ČR po dosažení věku 18 let po dobu prvních 6 let tohoto studia v období po 31. 12. 2009.

• **Příklad 2**

- ❖ V případě, že by tentýž pojištěnec měl v období od dosažení věku 18 let do vzniku invalidity, tedy od 15. 6. 1994 do 31. 8. 2014 (7 383 dní) pokrytou pojištěním pouze dobu 10 let (3 650 dní), krátí se mu dopočtená doba (9925 dní) poměrem získané doby pojištění (3 650 dní) k celkové době mezi dosažením věku 18 let a vznikem nároku na invalidní důchod (7 383 dní)
- Výpočet:
 - ❖ $9925 \times (3\,650 : 7\,383) = 4906$ dní, tj. 13 roků a 161 dní.
 - ❖ s dopočtenou dobou činí celková doba pojištění 8 556 dní (3650 + 4906), tj. 23 roků a 161 dní
 - ❖ z výpočtového základu Kč 14 947 činí procentní výměra invalidního důchodu 34,5 % (1,5 x 23), tedy 5 157 Kč
 - ❖ celková výše důchodu tedy činí Kč **7 497 Kč** (procentní výměra Kč 5 157 + základní výměra Kč 2 340 **v roce 2014**)

Příklad

Muž narozený 1. 1. 1961 požádal o přiznání invalidního důchodu od vzniku invalidity, tj. od **7. 3. 2023**. Od tohoto data mu byl přiznán invalidní důchod. Před vznikem invalidity získal **44 let a 173 dnů** pojištění.

Pro výši procentní výměry se jako doba pojištění započítává i dopočtená doba, což je doba ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku bezdětné ženy stejného data narození.

Důchodový věk bezdětné ženy narozené v roce 1961 je **64 let a 4 měsíce**, dopočtená doba žadatele je tedy od 7. 3. 2023 do 30. 4. 2025, tj. 786 dnů. Celková doba pojištění v tomto případě tedy činí **46 let a 229 dní**.

Osobní vyměřovací základ za rozhodné období, tj. za období od roku 1986 do roku 2022, činí 32 000 Kč. Výpočtový základ pro stanovení invalidního důchodu se stanoví podle takzvaných redukčních hranic takto:

- ✓ částka 19.346 Kč náleží v plné výši, k této částce se přičte 26 % rozdílu mezi částkou 32 000 Kč a částkou 19.346 Kč, tedy 26 % z částky 12.654 Kč, což je po zaokrouhlení 3290 Kč.
- ✓ výpočtový základ činí celkem 22.636 Kč (19.346+3290).

v případě invalidního důchodu pro invaliditu **třetího stupně** náleží za každý rok pojištění 1,5 % výpočtového základu, to znamená, že za 46 let pojištění činí procentní výměra 69 % výpočtového základu, tj. **15.619 Kč**; **druhého stupně** náleží za každý rok pojištění 0,75 % výpočtového základu, tj. za 46 let pojištění činí procentní výměra 34,5 % výpočtového základu, tj. **7809 Kč**; **prvního stupně** náleží za každý rok pojištění 0,5 % výpočtového základu, tj. za 46 let pojištění činí procentní výměra 23 % výpočtového základu, tj. **5206 Kč**.

Spolu se základní výměrou, která činí 4400 Kč, náleží tomuto muži invalidní důchod pro invaliditu **třetího stupně** ve výši **20.019 Kč** měsíčně, **druhého stupně** ve výši **12.209 Kč** měsíčně, **prvního stupně** ve výši **9606 Kč** měsíčně.

➤ **přeměna invalidního důchodu na důchod starobní**

❖ po dovršení důchodového věku zaniká nárok na invalidní důchod a tento se mění na starobní ve stejné výši

➤ **souběh invalidního důchodu a výdělečné činnosti**

❖ u osob, kterým byl přiznán invalidní důchod pro invaliditu prvního a druhého stupně, právní úprava počítá s tím, že svůj zbývající pracovní potenciál využijí a budou vykonávat výdělečnou činnost, kterou jim jejich zdravotní stav umožní; jinak by bylo v budoucnu ohroženo pobírání starobního důchodu

➤ **zápočet doby pobírání invalidního důchodu do starobního důchodu**

❖ pro nárok i výši starobního důchodu se započítává pouze doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně (před 1. 1. 2010 plného invalidního důchodu); pokud občan při pobírání invalidního důchodu pro invaliditu prvního nebo druhého stupně není výdělečně činný, resp. nevykonává činnost zakládající účast na pojištění, samotné období pobírání těchto typů důchodů se mu nezapočítá do doby důchodového pojištění pro nárok na starobní důchod; tato situace může negativně ovlivnit výši budoucího starobního důchodu a dokonce způsobit, že nárok na něj nevznikne, protože nebude získána potřebná doba důchodového pojištění

➤ **invalidní důchod a jeho výše v mimořádných případech**

❖ na invalidní důchod III. stupně má nárok též osoba, která dosáhla alespoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území ČR a je invalidní pro invaliditu III. stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu ► tzv. invalidita z mládí

❖ procentní výměra invalidního důchodu pro invaliditu III. stupně činí v těchto případech 45 % výpočtového základu – jedná se o všeobecný vyměřovací základ, který o dva roky předchází roku přiznání invalidního důchodu

Vdovský a vdovecký důchod

➤ **sociální událostí vymezující tuto životní situaci je ovdovění, případně ztráta živitele**

➤ **podmínky nároku na vdovský a vdovecký důchod**

❖ vdova má nárok na vdovský důchod po zemřelém manželovi, který

- byl poživatelem starobního nebo invalidního důchodu, nebo

- splnil ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo na starobní důchod, anebo zemřel následkem pracovního úrazu (nemoci z povolání)

❖ vdovec má nárok na vdovecký důchod za stejných podmínek jako vdova na vdovský důchod

➤ **vdovský/vdovecký důchod náleží po dobu jednoho roku od smrti manžela/manželky**

❖ **po uplynutí této doby** má vdova/vdovec nárok na vdovský důchod, jestliže

- .pečuje o nezaopatřené dítě,

- .pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II až IV,

- .pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela/manželky,

- .který s ní žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II až IV,

- .je invalidní ve třetím stupni,

- .dosáhl/a alespoň věku o 4 roky nižšího, než činí důchodový věk pro muže stejného data narození nebo důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

➤ **nárok na důchod při splnění podmínek vznikne znovu, pokud jsou tyto podmínky splněny do dvou let od dřívějšího zániku nároku na vdovský nebo vdovecký důchod.**

➤ **stanovení věku pro nárok na vdovský/vdovecký důchod v praxi**

❖ s účinností od 1. 1. 2010 dochází k výrazné modifikaci. Zatímco u osob, které ovdověly do 31. 12. 2009, činí předepsaný věk pro pokračování nároku na dávku 55 let u žen a 58 let u mužů, při ztrátě životního partnera po tomto datu se věková hranice pro obnovení dávky nově postupně zvyšuje. Tato úprava souvisí s prodloužením věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Nová věková hranice již není pevná jako do konce roku 2009 (55 resp. 58 let), ale je pohyblivá. Závisí na kalendářním roce narození pozůstalé osoby. Touto novou věkovou hranicí je buď:

- dosažení důchodového věku muže narozeného ve stejném kalendářním roce jako pozůstalá osoba, od toho věku se však odečítají 4 roky nebo
- dosažení vlastního důchodového věku pozůstalé osoby, je-li důchodový věk nižší.

➤ **příklad:**

- *Vlastní důchodový věk ženy narozené v roce 1953, která vychovala 3 děti, činí 58 let. Důchodový věk muže narozeného v roce 1953 činí 63 let. 63 let minus 4 roky = 59 let. Této ženě postačí k pokračování (obnově) nároku na vdovský důchod dosáhnout jejího vlastního důchodového věku, neboť ten je pro ni výhodnější.*
- *Vlastní důchodový věk ženy narozené v roce 1953, která vychovala 2 děti, činí 59 let a 4 měsíce. Důchodový věk muže narozeného v roce 1953 činí 63 let. 63 let minus 4 roky = 59 let. Této ženě postačí k pokračování (obnově) nároku na vdovský důchod dosáhnout důchodového věku muže stejného data narození, který po odečtení 4 roků činí 59 let a je pro ni výhodnější.*

➤ výše důchodu

- ❖ výše základní výměry vdovského a vdoveckého důchodu činí **4400** Kč měsíčně
- ❖ výše procentní výměry je stanovena výší procentní sazby z důchodu ► **50 % výměry starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně**, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti
- ❖ pokud zemřelý manžel nebo zemřelá manželka ke dni smrti nepobíral(a) starobní důchod nebo invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně, je třeba nejprve posoudit, zda by ke dni smrti měl/a nárok na starobní důchod a pokud ano, stanovit jeho výši a následně výši vdovského nebo vdoveckého důchodu
- ❖ pokud zemřelý manžel nebo zemřelá manželka nesplňoval/a podmínky nároku na starobní důchod, avšak splňoval/a podmínku potřebné doby pro nárok na invalidní důchod, je třeba stanovit, kolik by činil invalidní důchod pro invaliditu III. stupně, a následně výši vdovského nebo vdoveckého důchodu. Pobíral-li však zemřelý manžel nebo zemřelá manželka ke dni smrti invalidní důchod pro invaliditu I. nebo II. stupně, je třeba nejprve provést změnu na invalidní důchod pro invaliditu III. stupně a pak stanovit výši vdovského nebo vdoveckého důchodu.

➤ souběh důchodů

- ❖ je-li vdova poživatelkou vdovského i vlastního důchodu, pak náleží **vyšší důchod v plné výši (základní + procentní výměra) a z nižšího důchodu náleží pouze polovina procentní výměry**;
- ❖ pozůstalostní důchod nebude přiznán druhovi nebo družce ani rozvedeným párům. Registrovaní partneři pak také dle zákona nemají na výplatu důchodu nárok, a to bez ohledu na délku trvání vztahu.

➤praktické příklady výpočtu vdovského důchodu

❖příklad 1:

❖Žena, která ovdověla, sama nedostávala žádný důchod, a důchodového věku ještě nedosáhla. Je zatím stále zaměstnána. Její manžel, který zemřel, pobíral starobní důchod, jehož výše v době smrti byla 13 720 Kč (**podle výpočtové formule z roku 2024 ZV = 4400**).

manželův důchod tedy zahrnoval základní složku 4400 Kč a procentní výměru 9 320 Kč

50% z procentní výměry důchodu zesnulého manžela je 4 660 Kč ($9320 \cdot 0,5$)

vdovský důchod tedy bude **9060 Kč** ($4660 + 4400$)

❖příklad 2:

❖žena pobírá starobní důchod ve výši **10 570 Kč**. Její zemřelý manžel také pobíral starobní důchod ve výši **13 880 Kč**. V tomto případě se jedná o tzv. „**souběh důchodů**“ a postup výpočtu výše vdovského důchodu je odlišný

důchod ženy ve výši **10570 Kč** zahrnuje základní složku **4400 Kč** a procentní složku **6170 Kč**

důchod manžela ve výši **13880 Kč** zahrnoval základní složku **4400 Kč** a procentní složku **9480 Kč**

ze starobního důchodu manžela se vypočítá **50% procentní výměry**, tedy **4740 Kč** ($9480 \cdot 0,5$)

protože se jedná o souběh dvou důchodů (starobní důchod ženy a vdovský důchod) srovnává se výše procentní výměry z každého z obou důchodů. Důchod s vyšší procentní výměrou dostane žena celý (tedy svůj starobní důchod). Z nižší procentní výměry (vdovský důchod) ale v tomto případě dostává pouze polovinu (tedy reálně je to 25% z původní procentní výměry starobního důchodu manžela). Základní výměra důchodu pak náleží jenom jednou. Ve výsledku pak je celkový důchod ženy:

nová výše důchodu (starobní + vdovský) = 12.940 Kč ($10\,570\text{ Kč} = \text{původní starobní důchod} + 2\,370\text{ Kč} = 25\% \text{ z procentní výměry důchodu manžela}$)

Sirotčí důchod

➤ **podmínky nároku na sirotčí důchod – sociální událostí je ztráta rodiče (osiření)**

❖ **má nezaopatřené dítě, zemřel-li**

- rodič (osvojitel)

- osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů, a dítě na ni bylo v době její smrti odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče (netýká se pěstounů)

➤ **jestliže rodič nebo osvojitel:** pobíral/a starobní důchod nebo pobíral/a invalidní důchod (bez ohledu na stupeň invalidity) nebo ke dni smrti splnil/a podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo ke dni smrti splnil/a podmínku nároku na starobní důchod nebo zemřel/a následkem pracovního úrazu; úmrtí se nově (od 2018) fiktivně považuje za den vzniku invalidity, takže vzniká nárok na sirotčí důchod pokud alespoň 1 rok pojištění v posledních 10 letech, pokud byl zemřelý starší 28 let případně 2 roky v posledních 20, pokud byl zemřelý starší 38 let

❖ oboustranně osiřelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém ze zemřelých rodičů

➤ **výše sirotčího důchodu**

❖ výše základní výměry důchodu je stanovena procentní sazbou z průměrné mzdy – 10 % a činí **4660** Kč měsíčně (v případě oboustranného sirotka náleží základní výměra pouze jednou)

❖ výše procentní výměry důchodu **činí 40 % procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu** pro III. stupeň invalidity, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

➤ **doba vyplácení sirotčího důchodu**

❖ nárok na sirotčí důchod náleží po celou dobu, po kterou je sirotek nezaopatřeným dítětem. Za nezaopatřené dítě se pro účely zákona o důchodovém pojištění považuje dítě do skončení povinné školní docházky, a poté nejdéle do 26. roku věku; po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené dítě také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

➤ **sirotčí důchod a dálkové nebo kombinované studium**

❖ bude záležet na tom, jestli student během dálkového studia současně pracuje. Pokud ano, a pokud mu toto zaměstnání zakládá účast na nemocenském pojištění, pak mu nárok na sirotčí důchod zaniká. Jedná se především o práci na HPP (plný nebo i zkrácený úvazek), práce na DPP (dohoda o provedení práce), pokud je příjem vyšší než 10500 Kč měsíčně nebo práce na DPČ (dohoda o provedení práce), pokud je sjednaný příjem vyšší než 4500 Kč měsíčně.

➤ **sirotčí důchod a brigáda při studiu**

❖ pokud student během studia chodí na nějakou brigádu (a nejedná se o dálkové nebo kombinované studium), pak by vykonávání takové brigády (např. práce na DPP nebo DPČ) nemělo mít vliv na sirotčí důchod

➤ **sirotčí důchod a svatba**

❖ v souvislosti se sirotčím důchodem a svatbou mohou nastat dvě situace:

- situace, kdy se pozůstalý rodič znovu ožení nebo vdá; v takovém případě nárok na sirotčí důchod nezaniká; dítě jej dostává i po svatbě svého rodiče; jedinou výjimkou by byla situace, kdyby si nový manžel/manželka dítě osvojili
- situace, když dítě (které je samo nezaopatřené, např. z důvodu studia), uzavře sňatek; pokud i po svatbě trvají důvody nezaopatřenosti (studium pokračuje), pak tato svatba na sirotčí důchod také nemá vliv

Kontrolní úkoly

➤ **Výše důchodu dle výpočtové formule roku 2022 (v Kč) DOPLŇTE TABULKU !!!**

❖ v přiložené tabulce proveďte výpočet starobního důchodu dle legislativy roku 2022 v závislosti na různé výši osobního vyměřovacího základu a získané době pojištění

Osobní vyměřovací základ	Doba pojištění				
	37 let	39 let	41 let	43 let	45 let
12 000 Kč					
17 000 Kč					
22 000 Kč					
27 000 Kč					
32 000 Kč					
40 000 Kč					
50 000 Kč					
70 000 Kč					